

Valdømini hava meiri at siga enn politiskt rættvís

Samfelagsfrøðingur heldur, at valúrslitið eigur at gera, at politikararnir fara at umhugs broytingar í vallógini

JAN MÜLLER

Politikarnir vilja, at smáu valdømini skulu hava trygd fyri umboðan í løgtinginum, sum er størri, enn tey lutfalsliga eiga rætt til. Hetta kom týðuliga til sjónar, tá vallógin varð broytt í 1978, og síðani tá er tað meiri enn eina ferð staðfest, at skipanin inniber møguleikar fyri, at býtið av tingmonnum millum flokkarnar ikki er í samsvar við atkvøðubýti.

Hetta sigur Jóannes Hansen, samfelagsfrøðingur og viðmerkjari í sjónvarpinum valkvøldið.

– Tað verður ofta tikið til, at tann flokkur, sum fær eitt gott úrslit í fleiri av

síðstu ferðirnar hevur verið fólkaflokkur, sum hevur havt ágóðan av valskipanini, so er hetta ikki nakað, sum ger seg galdandi hvørja ferð.

– Hesa ferð er tað javnaðarflokkur, sum kennir sviðan av skipanini, men hann hevur fleiri ferðir notið gott av henni. T. d. á fyrsta valinum, eftir at skipanin var broytt, tá flokkurinn fekk átta býlgar umdømisvaldar tingmenn, meðan sambandsflokkurinn við meiri enn níggu hundrad atkvøðum fleiri bara fekk sjevaldømisvaldar og ein eykavalðan. Og at skipanin hevur innbygdar møguleikar fyri skeivleikum sást best í 1990, tá javnaðarflokkurinn

við fólkabýti millum valdømini, enn teir hava lagt á, at floksumboðanin skal vera lutfalsliga so røtt, sum tað ber til.

Tað er serliga Sandoyggj, sum er áhugaverd í hesum sambandinum.

– Tá uppskotið kom fram í 1978 gekk tað út uppá, at sandoyingar skuldu hava ein umdømisvaldan tingmann, men tað vildi ein meiriluti í tinginum ikki, og so varðveittu sandoyingar tveir tingmenn. Veljaratalið í Sandoy var á valinum hesa ferð 1.055, meðan tað í Suðurstreymi var 11.610, men talið á umdømisvaldum tingmonnum í Sandoy var tveir og í Suðurstreymi átta.

teimum smáu valdømunum, vinnur valið, og tað søu vit aftur hesa ferð. Fólkaflokkurinn vann annan mannin í Sandoy, Vágum og í Norðurstreymi, og tað gjørdi, at teir finga ein fjórðing av tingmannningini, meðan atkvøðubýtið millum flokkarnar segði, at teir áttu ein góðan fimting. Og úrtøkan hjá teimum kundi verið uppført betri, um teir høvdu vunnið mannin í Suðuroy, sum teir bara vóru fimm atkvøður frá at fáa, visir Jóannes Hansen á.

Valskipanin var eisini vinarlig móti fólkaflokkinum á valinum fyri fyra árum síðani. Tá var samantalda atkvøðutalið hjá fólkaflokkinum ikki til fleiri enn fimm tingmenn, men teir finga seks býlgar umdømisvaldar tingmenn.

Vinarlig móti javnaðarflokkinum
Men hóast tað hesar báðar

fekk tíggu umdømisvaldar tingmenn, sjálvt um samlaða atkvøðubýtið segði, at hann ikki skuldi hava fleiri enn átta. Tá ferðina fekk javnaðarflokkurinn trýggjar í Suðuroy, samstundis sum hann fekk mann í øllum teimum trimum smáu valdømunum, visir Jóannes Hansen á.

Politisk viljin

Fram til 1978 vóru tíggu umdømisvaldar tingmenn, og so var møguleiki fyri upp til tíggu eykavaldum.

– Vit hava eina valskipan, sum í prinsippinum skal vera trygd fyri, at lutfallið í umboðanini á tingi er í samsvari við undirtøkuna, sum flokkarnir hava á valinum. Samstundis skal tað verða trygd fyri, at geografiska býtið er í lagi, og her mugu vit siga, at politikarnir við broytingini í 1978 hava lagt størri dent á eitt geografiskt býti, sum ikki er í samsvari

Møguligar broytingar

Eftir eitt soverðið úrslit verður ofta tosað um at broyta valskipanina, men Jóannes Hansen roknar ikki við, at tað fara at verða gjørdar tær stóru broytingarnar nú beinanvegin:

– Tað eru ofta tey, sum hava kent sviðan av í teirra verð órættvís-úrsliti, sum eru avgjörd um, at nú skal skipanin broytast, men tað plagar ikki at vera meiri enn eitt sprutt. Javnaðarmenn tosaðu einki um broytingar í 1990, og fólkafloksmenn tosa neyvan um neyðugar broytingar akkurat nú. Hetta ger seg eisini galdandi aðra staðni. T.d. tosaði Labour í Bretlandi í áttati árunum nógv um at valskipanin skuldi broytast frá fleirtalsvali og til lutfalsval, men síðani teir komu til, hava teir ikki tosað so nógv um hetta.

Men hvørjar broytingar kunnu gerast fyri at gera

Óli Breckmann og Sámal Petur í Grund eru óiva væl nøgdir við valið og valskipanina eftir úrslitið fyrrakvøldið (Mynd: Jens Kr. Vang)

skipanina meiri rættvís?

– Talan kann vera um viðgangandi broytingar ella um justeringar. Um trygd skal veitast fyri størri samsvari millum atkvøðubýti og tingmannabýti, so skal talið á eykavaldum hækkað. Stýrisskipanarlógin sigur, at hámarkstalið á tingmonnum er 33, og um lógin ikki skal broytast, so er bara møguleiki at hækka talið á eykavaldum úr fimm og í seks. Ein annar møguleiki er at lækka talið á valdømisvaldum og hækka talið á eykavaldum samsvarandi, men eg ivist í, um tað hevði verið undirtøka fyri einum so vornum uppskoti í tinginum. Tað er ólíkalettari at semjast um eina hækking av talinum, heldur enn um eina skerjing, sum inniber eina risiko fyri, at tú sjálvur gerst offur fyri skipanini.

– Hetta eru bara justeringar, og tað er ivaleyst lættari at gera tær, enn tað hevði verið at broytt valskipan. Í Norðurlondum er lutfals-

skipanin galdandi, men t.d. í Bretlandi er fleirtalsskipanin galdandi. Tað vil siga, at landið er býtt sundur í so nógv valdømi, sum tað eru umboð í tinginum, og hvørt valdømi velur sín tingmann. Høvdu vit hesa skipanina í Føroyum, so skuldi landið verið býtt í 32 valdømi.

Hvat heldur tú sjálvur er mest upplagda løysnin?

– Eg rokni ikki við, at tað verða tær stóru broytingarnar, men tað hava verið hugsanir frammi um Føroyar sum eitt valdømi. Tað hevði havt við sær, at lutfallið var rættari. Uppskot um hetta hevur áður verið í løgtinginum, men tað fall. Ein av orsøkunum var, at útjaðarin var bangin fyri, at høvudsstaðurin hevði fingið størri umboðan, enn hann hevur nú. Á fólkatingsvalunum eru Føroyar eitt valdømi. Tá fáa onkir persónar heilt nógv atkvøður kring alt landið, sum burtursæð frá teimum er tendensurin, at valevni á bygd

fáa fleiri atkvøður í høvudsstaðnum, enn tær atkvøðurnar, sum fara av bygd og til Havnar.

